

İMALATÇININ SORUMLULUĞU AVRUPA TOPLULUĞU YÖNERGESİ VE ALMAN İMALATÇININ SORUMLULUĞU KANUNU*

Prof. Dr. Jochen TAUPITZ**

(Çeviren : Prof. Dr. Şeref ERTAŞ)***

A) AVRUPA İMALATÇININ SORUMLULUĞU YÖNERGESİ

25.7.1985 tarihinde kabul edilen yönerge ile¹ AT Ülkelerinin İmalatçının sorumluluğuna ilişkin hukuk düzenlerinin birleştirilmesi, harmonize edilmesi hedeflenmiştir. Bununla kusurdan bağımsız olarak tüketicinin korunması ile serbest rekabetinin kötüye kullanılması ve ticareti engelleyen manilerin ortadan kaldırılması da hedeflenmiştir. Bu yönerge AT ülkelerinde doğrudan bir hukuku kaynağı oluşturmamaktadır, sadece 30.7.1988 tarihine kadar bu ülkelere hukuk sistemlerini bu yönergeye uygun hale getirmeleri görevi yüklenmiştir.

Bu amaca hizmet için İmalatçının sorumluluğunda asgari korumanın çerçeve normaları tesbit edilmiş, bunun ötesinde koruma ülkelerin takdirine bırakılmıştır. Bu sebeple manevi zararlar, mesleki maddi hasar ve 500 ECO'yu geçmeyen önemsiz zararlar yönergenin kapsamı dışında, milli hukukların düzenleme serbestisine tabi tutulmuştur. Bu üye ülkelerin endüstri kesimi ile tüketici menfaatleri arasında bir mutabakat sağlanmaya çalışılmıştır.

AT ülkelerinin Yönergeden önceki hukuk sistemlerini üçe ayırmak mümkündür. İmalatçının sorumluluğunda birinci gruptaki ülkeler klasik kusur sorumluluğu ilkesini (İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan), ikinci gruptaki ülkeler ispat yükü tersine çevrilmiş kurur sorumluluğu ilkesini (Alman-

* Mannheim Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Jochen Taupitz'in D.E.Ü. Hukuk Fakültesi'nde 27.5.1994 tarihinde verdiği konferansın tercümesidir.

** Mannheim Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

*** DEÜ Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı Başkanı

1 7.8.1985 tarihli ABL. EG 210 129.

ya, İngiltere, İrlanda, Hollanda, Danimarka), üçüncü gruptaki ülkeler ise tehlike sorumluluğu ilkesini (Fransa, Belçika, Luxemburg) benimsemişti.

Yönergenin hazırlanmasında Endüstri kesimi, tabiki sorumluluk rizikolarını mümkün olan darlıkta tutarak, şu noktalar üzerinde durmaktaydılar:

- Kusur prensibinin korunması veya tehlike sorumluluğu ilkesi benimsenirse sorumluluğu asgari ve azami ölçüler ile sınırlanması.

- Mamulün piyasaya sürümü esnasında bilinmesi mümkün olmayan gelişme hatalarının, sorumluluk dışında tutulması.

- Maddi hasarın sorumluluk dışında tutulması.

- Sorumluluğu beş yıllık zamanla sınırlama.

Yönerge kusursuz sorumluluk ilkesini benimsedi fakat sorumluluğu iki noktada sınırladı:

1- İmalatçı cismani zararlardan sorumludur ve

2- Maddi hasarlardan sadece özel nitelikte zararlardan sorumludur, mesleki faaliyetten doğan zararlardan sorumlu değildir, ayrıca 500 ECO nun altındaki zararlara mağdur katlanmak zorundadır.

Topluluk ülkelerine şöyle bir opsiyon da tanıdı:

- Cismani zararlarda sorumluluk için azami bir meblağ sınırı konulabilir,

- Sorumluluk gelişme zararlarına da teşmil edilebilir,

- Sorumluluk zirai mamulata ve av ürünlerine de teşmil edilebilir.

Yönerge sorumluluk hukukuna ilişkin diğer mevzuata dokunmamaktadır, örneğin Alman İlaç Kanundan doğan sorumluluk gibi.

Süreye uygun olarak üç ülke, İngiltere, Yunanistan ve İtalya iç hukuklarında yönergeye uygun düzenleme yaptı,

Yönerge ile getirilen harmanizasyon toplulukça 1995 yılında kontrol edilecektir².

Yönergenin açık olmayışı yorumu, güçleştirmektedir. Ayrıca uygulanmasında harmonize olması icap etmektedir³.

ATS.nin 177.m.s.ne göre bu işlevi de Avrupa Topluluk Yargıtayı (EuGH) üstlenmektedir.

2 Art. 16. Abs. 2 ve Art. 21

3 Örneğin Art. 9 Abs. 2

B) YÖNERGENİN ALMANYADA UYGULANMASI

1. Sorumluluk normları içinde AİSK

1.1.1990 tarihinde Alman İSK yürürlüğe girdi⁴. Kanun gerekçesinde kanunun çıkarılmasının hukuki bir yükümlülük olmasının yanında, böyle bir kanunun yararları da ayrıca vurgulanmaktadır :

- Olaycı metot yerine hukuki güvenlik ihtiyacı ve objektif kriterler tercih olunmuştur.

- İmalatçı ve alıcı arasında modern imalatın yöntemine uymayan kusura dayalı sorumluluğun mahzurları tehlike sorumluluğu ile giderilmiştir.

- Bu vakte kadarki isbat yükünün hafifletilmesinin yerini, kanuni isbat yükü hükümleri almıştır.

Alman Kanunu kendine özgü sistematigi de olsa yönergeye sıkıca bağlı kalmış ve hukuk sisteminde bir boşluğu doldurmuştur. Mevcut hükümler aynen muhafaza edildiğinden mağdur Alman Hukukunda talebini ayrıca şu hukuki temellere de dayıyabilir.

1- Akdi talepler:

a) Garanti akdi

b) Satış akdinden doğan talep 463, 459 BGB

c) Akdin müsbet ihlalinden doğan tazminat hakkı

2- Akit dışı talep hakları:

BGB (Alman Medeni Kanunu) 823, 826, 831

ProdhaftG (İmalatçının sorumluluğu Kanunu) 1

Arzneimittelgesetz (İlaç Kanunu) 84

Atomgesetz m.25 (Atom Kanunu)

Gentechnikgesetz (Gentechnolojisi Kanunu) 37

İlaç Kanununun düzenlediği alanlarda AİSK uygulanmaz (ProdHaftG 15/1). Diğer kanunlarda AİSK.na göre özel sayılır.

4 15 Kasım 1989'da yürürlüğe girdi. (BGBl. I. s.512 ve EWR Tatbikat K. ile değişti (BGBl. I. s.512)

Bunun dışında BGB'ye göre imalatçının sorumluluğu ile AİSK'dan doğan sorumluluk bir biriyle yarışmaktadır. Bir çok halde BGB, AİSK'na göre mağdura daha geniş haklar tanımaktadır. Mesala AİSK na göre manevi tazminat ve mesleki hasarlar içinde tazminat talep edilemediği halde, BGB'ye göre mümkündür.

2. Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunun içeriği

1- Sistematik ve başlıklar

2- Kanun içeriği

a) Sorumluluk türü

Kanun kusurdan bağımsız sorumluluğu tercih ederek 1.maddesinin 1.fıkra ve 1.cümlesinde şu hükme yer vermektedir:

Her kim bir mamulattaki hatadan ölür veya vücudunda veya sağlığında bir zarara uğrarsa veya bir maddi hasara uğrar ise, mamulatin imalatçısı bu sebeple doğan zararları tazmin etmekle yükümlüdür. İmalatçının kusurlu olup olmadığı bu sorumlulukta dikkate alınmaz.

Literatürde bu sorumluluğun genel bir kusursus sorumluluk mu, yoksa kusursuz sorumluluğun tehlike sorumluluğu hali mi, olduğu tartışmalıdır. Tehlike sorumluluğunun en önemli unsuru, sorumluluğun kanunen çizilen özel tehlike noktalarına bağlanmasıdır. Örneğin endüstriyel üretim teknolojisinin karmaşırlığının yarattığı tehlike gibi. Bu halde, elle imal olunan bir mamul, sorumluluk dışında kalacaktır. Ancak kanun objektif bir sorumluluk getirmiştir, bu tehlike sorumluluğunun özelliklerine uymamaktadır.

b) Mamulat kavramı

Kanun ikinci maddesine göre, her türlü menkul eşya, bir başka menkul veya gayrimenkul eşyanın parçasını da oluştursa, mamul sayılır, aynı şekilde elektrik enerjisi de mamul eşya sayılır. Mamul, bir başka eşyanın mütemimim cüzü de olsa bu özelliğini kaybetmez. Maddenin gaz, sıvı, buhar gibi halleri de bu kavramın tayininde rol oynamaz.

Buna mukabil, bir işleminden geçmeyen tarım ürünleri ve av ürünleri kanun kapsamı dışındadır.

Bu bakımdan, sorumluluk endüstriyel işlemin bir sorunu olarak görülmüştür. Buradaki istisna, tabii maddelerin işlenmesiyle sona ermektedir.

c) İmalatçı kavramı

Kanunun 4.misine göre, imalatçı bir eşyayı nihai olarak imal eden veya eşyanın hatalı parçasını imal eden kişi olarak, tanımlanmaktadır. Bu gerçek imalatçının yanında, şu kişiler de imalatçı gibi sorumludur: Bir mamulü piyasaya arz edip, imalatçısını belirtmeyenler. Bir mamulü satan satıcı, imalatçı değildir fakat imalatçısını açıklamaz ise imalatçı gibi sorumlu tutulur. Bir mamulü üçüncü ülkelerden AT içine ithal edenler de bu mamulü için imalatçı gibi sorumlu tutulmaktadır.

d) Hata (Ayıp) kavramı

Kanun 3.m.sine göre, mamulattaki hata "bir mamulatin halin icapları, özellikle

a- arz şekli,

b- kullanım şekli

c- piyasaya sunuluş anı,

dikkate alındığında kendisinden beklenen güvenilirliğe sahip olması" olarak tanımlanmaktadır.

Bir mamulatin daha sonra, daha iyisi piyasaya sürülmüş olması, imalat hatası sayılmaz.

Bir eşyadaki kullanım açısından ayıpları, satış sözleşmesini ilgilendirir. İmalatçının sorumluluğunda, kullanıcının koruma alanı içinde, kullanıcının şahsının veya eşyalarının zarar tehlikesine karşı koruma düşüncesi hakimdir.

Yönergeden beklenenin ötesinde, kanun mutlak bir koruma sağlamamaktadır. Her mamulata karşı, genel olarak beklenen veya beklenmesi umulan güvenilirlik sağlanmaktadır.

Güvenilirlik ölçüsünde subjektif değil objektif kriterler dikkate alınır. Bir mamulü piyasaya arz edildiğinde, mutlak güvenlik şartlarını taşıyor ve hatasız sayılıyorsa, daha sonra güvenilirlik beklentilerinin artması o eşyayı hatalı kılmaz.

Hata şu şekilde katagorilere ayrılabilir.

Konstruktionsfehler (tasarım hatası)

Fabrikationsfehler (imalat hatası)

Instruktionsfehler (talimat hatası)

e) Sorumluluktan sıyrılma sebepleri, ve gelişim rizikosu imalatçının sorumluluğu şu şekilde sınırlanmaktadır:

1. Piyasaya arz edilmeyen mamul için sorumluluk yoktur (gasb ve satış)
2. İmalatçı, mamulün piyasaya arzı anında mevcut hatadan sorumludur, daha sonra eşyanın amacına aykırı kullanımından veya mağdurun yol açtığı hatalardan sorumlu tutulamaz.
3. İmalatçı mesleki bir faaliyet olarak imal ettiği eşyadan sorumludur, özel bir amaç için yapılan mamulattan sorumluluk yoktur.
4. Eğer hata emredici bir hukuk normuna uymaktan kaynaklanıyorsa imalatçı sorumlu olmaz.
5. İmalatçı, mamulün piyasaya arzı esnasında tekniğin son durumuna göre tesbit edilemeyecek hatalardan da sorumlu değildir. Burada sadece imalatçının bilgi seviyesi değil, tekniğin genel olarak son gelişim durumu dikkate alınır, sadece o branş veya milli teknik seviye dikkate alınmaz.

Kanununun 1.m.2/5 fıkrası başlangıştan beri hatalı mamulatta ilgilidir. Hatalılık kavramı mamulün piyasaya arzı anına göre belirlenir, kullanıcının kullanım esnasındaki güvenlik beklentilerine göre değil. Eğer zarar veren hatalı özellik, mamulün genel olarak, kaçınılmaz rizikosunu olarak katlanılabilecek ise, mamul hatalı sayılmaz ve imalatçının sorumluluğu düşer. Mamulün piyasa çıkmasından sonra, artan güvenlik tedbir ve beklentileri de mamulü hatalı kılmaz. Önemli olan eşyanın piyasa çıkışı anında hatanın bilinebilir olmaması ve bilinebilseydi bile bunu kabul etmeyecek olmasıdır.

1.m.3.f, kısmi imalatı ile son imalatçı arasındaki iki özel problemi düzenlemektedir. Eğer hata, kısmi imalatın işlenmesindeki konstruksiyonundan veya kullanma talimatından kaynaklanıyorsa, kısmi imalatçının sorumluluğu düşer.

Mağdurun veya onun sorumlu olduğu şahısların kusur sorumluluğu hafifletebilir veya düşürebilir. Eğer zarar üçüncü bir şahsın imalat harasından veya eyleminden doğmuş ise, imalatçının sorumluluğu hafifletmez, tabiki rücu hakkı saklı tutulmuştur. (6.m.2.f).

f) Maddi Zarar

Alman MK 823 m. cismani varlıklar ve mülkiyet alanında, her türlü zararın tazminini öngörmesine karşılık, AİSK da tazmini gereken zarar kavramı dar tutulmuştur. İnsan sağlığı ve vücut tamamîyetinin uğradığı maddi zararlar, kanununun tam olarak kapsamı içindedir. Fakat eşyanın uğradığı mad-

di zararlar, eğer mamulat imal amacına uygun bir işte, mağdur tarafından özel bir faaliyette kullanırken zarar doğmuşsa, tazmin edilebilmektedir. Mamulat, mesleki bir faaliyeti icra edilirken, zarara doğmuş ise, kanunun kapsamı dışındadır.

Buna göre eşyanın uğradığı hasarlardan sorumluluk iki şarta tâbi kılınmıştır.

- Eşyanın imala amacına özgi bir işte kullanılmış olması
- Kullanımın özel bir faaliyete vukuu bulmuş olması.

Özel faaliyetten kasıt, eşyanın mağdurun şahsi bir ihtiyacı için kullanılmış olması, mesleki bir icraat için kullanılmamış olmasıdır.

Mesleki faaliyet esnasındaki maddi hasar, Yönergenin de kapsamı dışındadır. Bunun sebebi mesleki faaliyet için taraflar hukuki menfaatlerini akit ile kolayca düzenleme imkanın sahip olmasıdır. Manevi tazminat yönergede de kapsam dışıdır, kanunda da kapsam dışı irakılmıştır.

Eşyanın maddi hassarlarından doğan sorumlulukta ayrıca mağdur, 1.125 DM kadar olan zararlarına bizzat katlanmak zorundadır, bu müktaarı geçmeyen zararlarının tazminini AİSK'na göre talep edemez fakat genel hükümlere göre hakları saklıdır.

Cismani zararlarda, olumsuz asgari meblağ sınırı yoksa da ,sorumluluk 160 milyon DM olarak azami bir meblağ ile sınırlanmıştır. Bu özellikle seri imalat hatalarından sorumlulukta önem kazanmakta, mağdurların genel hükümlere göre hakları saklı olmak üzere, zararlarını tam olarak alamaması tehlikesi yaratmaktadır.

g) Zamansal sınırlama

İmalatçımını sorumluluğu ,mamulün piyasaya arzından itibaren on yıl geçmiş ise sona ermektedir (m.1/2.4). Fakat dava derst ise veya tazminat kaziyeyi muhkeme ile hüküm altına alınmış ise, bu süre uygulanmaz (m.13).

Hak sahibi, zarardan, hatadan ve sorumlu şahıstan bilgi sahibi olduğu veya olması gerektiği andan itibaren üç yıl geçmiş ise talep zamanaşımına uğrar.

h) Sorumsuzluk şartı

İmalatçımı sorumluluğu, kanundaki sorumluluk, sözleşme ile kaldırılmaz ve sınırlandırılmaz (m.14).

C. Sonuç

Öğretide bu kanunun, imalatçının sorumluluğu alanında bir iyileştirme getirdiği şüphe ile karşılanmaktadır⁵. Çünkü Alman Hukukunda mağdurun dayanabileceği daha müsbet hükümler de vardır. Endüstri kesimi için de kanunun fazla önemi yoktur. Bu sorumluluk sigortasındaki düşük artış oranında da bellidir.

Fakat Yönerge, açısından AT ülkelerinde durum farklıdır. Çünkü topluluk dahilinde bu konuda tüketiciye çok az koruma sağlandığından şikayet vardı. Ancak yönerge hakkında da, yönergenin çok genel olması, tam bir harmanizasyon sağlamaması, bir çok konuyu, milli kanun koyucuya havele etmesi eleştiri konusu yapılmaktadır. Bizce Yönergenin asgari bir hukuki korumayı bir başlangıç noktası olarak tercih edip, bunun ötesinde korumayı harmanizasyon için milli hukuka bırakması doğru olmuştur.

KISALTMALAR:

AT	: Avrupa Topluluğu
ATS	: Avrupa Topluluğu Sözleşmesi
BGB	: Alman Medeni Kanunu
EuGH	: Avrupa Yargıtayı
AİSK (ProdhaftG)	: Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunu

5 Alman İmalatçının Sorumluluğu Kanunu manevî tazminat hakkı tanımıyor ve meslekî faaliyette mamülün kullanımından doğan maddî hasarı da kapsamı dışında tutuyor.